

Gróf Hadik Károly.

(1756—1800.)

Alig van talán nemzet Európában, melynek annyi fia vérzett volna el a mult háborúiban, mint a magyarnak. Európa vérzivataros napjait idegen hantokban porladó magyar hősök ezrei jelzik. Jeltelen sírjaik éppen úgy megtalálhatók az olasz alföld vértáttata csataterein, az Alpesekek hatalmas hegyóriásai, vagy Németalföldön és a Rajna völgyének lankás dombjai között, mint Oroszország végtelen síkságain s a Duna medencéjét koszorúzó bérceken is.

És mégis a keserű „Ma“ megcsonkítva talál bennünket. Mint volt az lehetséges, hogy az a kiváló lovas nép, melynek fiai egy évezreddel ezelőtt, kalandozásaiikkal páni félelmet keltve, rettegekben tartották fél Európát, az a nemzet, melynek vitéz elődei a magyar katoná, a magyar huszár, évszázadokon keresztül, oly tömérdek dicsőséget és olyan nagy becsületet szereztek a magyar névnek, most gúzsba kötve, irigy szomszédainak kénye-kedvére van kiszolgáltatva?

Vérünk hullását mindenütt a feledés sűrű fátyola takarja. Őseink dicső tetteire való emlékezésben felolvadó lelkünk melegével, szakítsuk hát legalább mi át, a porlepte hálót, hogy nemzetünk dicső tradícióit, nagy katonafiaink emlékét felelevenítve, erőt és kitartást meríthessünk a „Holnap“ nehéz harcaihoz.

Ilyen régen feledésbe ment magyar lovas vezér volt Futaki gróf Hadik Károly altábornagy — a nagy Hadik marsal fia is.

Pedig csak alig másfél százada annak, hogy a magyar huszár dicsőségével és nagy hírével egybeforrt nevét, messze idegenben is mindenütt tisztelettel emlegették. Gróf Hadik Károly, a napoleoni háborúk során, nemcsak számtalan vakmerő lovasrohamot hajtott végre páratlan sikerrel, maroknyi huszár élén, hanem mint ügyes, szemfüles, a helyzetet gyorsan felismerő és azzal számolni is tudó csapatvezér, elismerést és kitüntetést érdemelt ki mindenütt. Nagy szó volt ez annakidején, amikor a csapatvezetőre a sok szabályzat olyan béklyót vert, hogy alig tudott mozdulni tőlük. Ennélfogva, mielőtt Hadik pályafutását és haditetteit ismertetőnk, szükséges, hogy az akkori idők közfelfogása szerint való hadvezetésről is megemlékezzünk néhány szóval.

Mária Terézia dicsőségben gazdag korát a hadművészet gyors hanyatlása követte. A 7-éves háború és Nagy Frigyes hadvezetésének szelleméből nem maradt meg egyéb, mint az üres forma, nehézkes és gépies utánzása az ő fegyvelmező és parádés gyakorlatainak. Az akkori tétovázó és az ellenséget inkább csak kifárasztani akaró harcmodor mindent elvetett, ami nem a pontosan meghatározott harcrend szerint volt végrehajtható, mint olyat, ami a

katcnai szellemmel és fegyvelmezéssel össze nem egyeztethető. Egy lehetőleg nyílt mezőn, zárt egységben, előre meghatározott formába öntött csatarendben felvcnult hadsereg csak egyenesen előre tudott törni.¹

Ilyen körülmények között nem volt esoda, hogy a fiatal francia néphadsereg, szükségsszülte csatározó haremodorával, sokféle fölénben volt a császári hadsereggel szemben.

Egyedül Rákézi kurucainak, Vak Bottyán és Ocskay szellemének méltó letéteményese — a magyar huszár — volt az, aki őseitől örökölt harci rátermettségénél fogva, a siker reményével szállhatott hareba az új francia haremóddal szemben is. Egyedül ő képviselte a támadó szellemet. Vezérei minden tettének a dicső ősoktól örökölt hagyománycs támadó lovas szellem volt a mozgatója. A magyar huszárok, mozgékonyágukat kihasználva, hol vakmerően támadtak, hol védekeztek, hol pedig az ellenséget megtevesztve, kibontakoztak a hareból, hogy az ellenség pillanatnyi gyengéjét felismerve, újból támadásba fogjanak.

A bátor, de azért óvatos magyar lovas vezérek között is első helyet foglal el gróf Hadik Károly, ki soha el nem hervadó dicsőségét szerzett a magyar névnek.

Az akkori felfogás szerint előrscsatározás, felderítő harcok és vállalkozások kárára voltak a fegyelemnek és a többi „igazi“ katonai erénynek. Előnyomulásnál az ellenség kikémlelésére és a derékhad biztosítására, rendszerint a könnyű magyar lovasságot és önkéntes gyalogságot használták fel, mely avantgardeként messze, néha 2–3 napi járőföldre haladt a főcsapat előtt. Gróf Hadik nem egyszer kapott ilyen rendkívüli, a helyzet gyors felismerését, helyes ítélőképeséget és gyors elhatározást kívánó önálló feladatot. És mindannyiszor fényesen meg is állotta a helyét.

Futaki gróf Hadik Károly altábornagy 1756-ban született Lőcsén. Ő is, mint nagynevű atyja, a katonai pályát választotta hivatásául és már mint 17 éves ifjú, a Ferdinánd főherceg nevét viselő 2. gyalogezredben szolgált mint hadnagy. Rátermettségének tudható be, hogy a fiatal Hadik, alig három évvel később 1776-ban, a „Collredo Antal“ gyalogezrednél² századossá lépett elő. Új ezredével résztvett a bajor örökösödési háborúban és itt különösen a Gebersdorf ellen végrehajtott ügyes vállalkozásával (1779 március 3.), vonta magára a figyelmet. Nem sokkal azután régi hő vágya is teljesült, amennyiben édesatyja huszárezredében³ őrnagyi pátenshez jutott, ahol már 1789 júliusában, alig 33 éves korában, létszámfeletti ezredessé lépett elő. A törökök ellen időközben megindult hadműveletek alatt ezredét nem oda, hanem Németalföldre küldötték. A harciavágytól sarkalt nyughatlan lelkű Hadik Károly, otthagya ezredét, önként jelentkezett a törökök ellen és a belgrádi harcokban újból kitüntette magát. A háború megszűntével újra bevonult ezredéhez.

Mikor 1793-ban a francia „gloire“ szárnybontogatása Ferenc császárt és a porosz királyt arra készítette, hogy egymással szó-

¹ *Horsetzky*: Feldzüge in Europa seit 1792. 15. oldal.

² Cs. kir. 20. gyalogezred.

³ Cs. kir. 6. huszárezred.

vetséget kötve, a franciáknak hadat üzenjenek, végre Hadiknak is bő alkalma nyílt, hogy nemcsak bátorságáról, hanem csapatvezéri rátermettségéről is tanúságot tehesen.

1793 szeptember első napjaiban, a szövetségesek hadseregének Franciaországba való betörésekor, Aldenhofen és a Gilles erdő elleni harcokban, szemfülességének és gyors határozóképességének adta tanújelét Hadik.⁴ Majd Maubeuge körülzárásánál, szeptember 29-én, mint Coburg herceg tábornagy oszlopának elővédparancsnokát, azzal bízták meg, hogy csoportjával (3½ század Hadik-huszárral és egy zászlóalj Schröder-ezredbeli⁵ gyalogossal) a Sambre-en átkelve, a tulsó parton erősen megszállott Icumont falut, valamint a falu mögött elhúzódó ellenséges táborát támadja meg. A mindkét oldalról megindult heves ágyútűz alatt Hadik, rövid szemrevétele után, egy kis csoport önként jelentkezett gyalogossal és vadásszal és alig 3 szakasz huszárral, bátran nekivágott a folyó tulsó partján megszállott franciáknak, részben szétugrasztotta vagy elfogta őket, majd a falu mögött elterülő táborra tört, de azt már üresen találta. Hadik a főoszlop felzárkózását itt bevárva, önkénteseivel és egy század huszárral előre ment, hogy a Ravins-patak mögött újból állástfoglalt ellenséget megtámadja. Azonban az erős állásban lévő ellenséget, most már nem szembe-rohanással, hanem kettős átkarolással vélte Hadik legkönnyebben kivethetni. Ő maga, csapatának egy részével jobbról kerülte meg az ellenséges állást, míg egy körülbelül 50 önkéntesből és néhány huszárból álló kisebb csapatot, az ellenfél másik oldalába irányított. Ez a jól végrehajtott mozdulat az ellenséget, 200 halott és sebesült hátrahagyásával, gyors visszavonulásra készítette. Hadik kis csapatával egyik magaslatról a másikra úzte vissza a franciákat és addig nem nyugodott, míg teljesen szét nem ugrasztotta őket.

Kevéssel azután Hadik meglepetésszerűen ütött rajta egy Austreginről Clairfontaine felé haladó nagyobb ellenséges oszlopon és azt is sikerült jókora veszteséggel szétvernie. De Clairfontainenél és Bois de bon paire-nél az ellenség még egyszer megkísérelte az ellenállást ágyúinak oltalma alatt. Hadik az időközben beérkező főcsapat támogatásának reményében, magához véve néhány ágyút és taracot, újból előre ment, majd hosszú tűzharc után, a Blankenstein-huszárok⁶ élén megrohanta és további visszavonulásra kényszerítette az ellenséget.

Október 15-én Wattigniesnél, huszárezrede és 300 Coburg dragonyos⁷ élén az „Observációs hadsereg“ legszélsőbb balszárnyának volt parancsnoka Hadik, azzal a feladattal, hogy az ostromló hadsereg balszárnyát és hátát biztosítsa. Ezt az önálló, öntevékenységet és nagy óvatosságot kívánó feladatot is nagy sikerrel hajtott végre Hadik. Több mint 8000 főnyi ellenséges oszlop nyomult vele szemben előre, hogy őt állásából kiszorítva, a gróf Latour altábor-

⁴ *Hirtenfeld*: Der Militär Maria Teresien Orden. I. kötet, 519. oldal.

⁵ Cs. kir. 26. gyalogezred.

⁶ Cs. kir. 6. (előbb „Hadik) huszárezred.

⁷ A volt 6. dragonyos ezred (feloszlott 1801 2-ben). *Wrede Geschichte der k. u. k. Wehrmacht*, III. Band, 2. Hälfte, 689. oldal.

nagy által vezetett középhad hátában lévő magaslatokat elfoglalja. Hadik habozás nélkül támadott és az ellenséget visszaverve, 3 ágyút és 2 lövészes taligát zsákmányolt föle. Majd lóról leszállva, karabéllyal a kezében, gyalogság és tüzérség nélkül, a megújuló támadások ellenére is megtartotta állását.

Egy nap mulva, Beaumontnál, nagyobb erő támadta meg. Hadik a hozzá egymásután beérkező erősítésekkel (összesen 16 század gyalogossal, 8 drb hatfontos ágyúval és 1 század Barco huszárral)* kora reggeltől késő délutánig védte magát. Majd az ellenség legszélsebb jobbszárnya ellen két cszlopban támadást intézve, és azt három oldalról egyidőben támadva, szétszórta a makacsul ellenálló franciákat. 5 ágyú, 3 lövészes taliga és a franciák egész málhája, a győztes Hadik zsákmánya lett. Ő azonban nem elégedett meg ezzel az eredménnyel, hanem mint jó lovasvezér, a győzelem teljes kiaknázása végett csoportjának egy részével tovább üldözte az ellenséget, ő maga pedig a derékhaddal jobbrakanyarodva a Watignies, Obrechies között előretört ellenség oldalába nyomult. Hadiknak ez az ügyes sakkhúzása és az előbbi nagy veszteségek a franciákat most már teljes visszavonulásra kényszerítették.

Érdekes, hogy néhány nappal előbb a portyázó Hadik-huszároknak Drouet francia nemzeti főbízost,⁸ sikerült elfogniok.

A tömördek szebbnél-szebb haditény jutalma nem késett soká. A mindegyre híresebbé vált Hadikot, ki eddig is olyan sok jelét adta bátorságának s csapatvezéri rátermétségének, nemsokára elérte legfőbb hadurának kegye is. 1794-ben tábornokká lépett elő s egyúttal a legnagyobb katonai kitüntetést, a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét is elnyerte.

A következő években, Károly főherceg németországi hadseregében, már egy dandár parancsoka volt. 1796 szeptember 3-án a würzburgi ütközetben olyan ügyesen vezette dandárát, hogy most már a Mária Terézia-rend középkeresztjével tüntették ki. Hadik az 1796. évi hadműveletek során is leggyakrabban az elővédet vezette. Mint ilyen, különösen a Wetzlar melletti ütközetben (június 15.) tűnt ki, majd az ambergi ütközet (augusztus 14.) szerencsés döntéséhez is nagyban hozzájárult azzal, hogy az ambergi erdőn át nagy lendülettel végrehajtott előtörésével, az ellenséget Amberg város széléig vetette vissza. De legdicsebb győzelmét Würzburgnál aratta, hol két osztály Blankenstein-huszárral és két osztály Karaesay-dragonnyossal¹⁰ egy igen erős francia oszlopot rohant meg. Nagyrészt levágták huszárjai s ezenkívül 7 tiszt és 400 ember esett fogságba.

Az ezt követő ütközetekben, Aschaffenburgnál (dec. 6.) dandárával az ellenséges szárnyat támadta és kényszerítette visszavonulásra Hadik; majd mikor a visszavonuló ellenség a város előtt újból állást akart foglalni, habozás nélkül újra támadott és az ellenséget messze a város mögé vetette vissza.

⁸ Cs. kir. 10. huszárezred.

⁹ Drouet azzal vált híressé, hogy XVI. Lajost menekülése közben feltartóztatta és a convent-nek kiszolgáltatta.

¹⁰ A volt 4. dragonyos ezred.

1797 áprilisában Hadik altábornaggyá lépett elő és a császári hadsereg Olaszországban működő részénél egy hadosztályt vezetett. Mint önálló oszlopparancsnok is nagy sikerrel vezette hadosztályát, noha kezét a sok regula és a haditanács jobban megkötötte. Gróf Bellegarde vezénylő tábornok az 1797. év hadműveleteinek leírásában úgy emlékezik meg Hadikról, mint aki, az ezen év április 30. és május 3-ika közti hadműveleti időszakban, a császári hadsereg egyik oszlopát kiváló ügyességgel és nagy rátermettséggel vezette.

Nagyraihivatottságát mi sem mutatja jobban, mint az, hogy nemsokára a cs. kir. hadsereg egyik hadtestének parancsnokságát bízták a kiváló fiatal katonára.

Novinál (november 6-án), mint az Aosta melletti megfigyelő-csapat parancsnoka, nagy sikerrel vezette a jobb oszlopot.

A rákövetkező 1800. évben, a fiatal vezér gyorsan emelkedő katonai pályája a tetőpontra, de egyúttal végzetes fordulóhoz is ért. Az Alpokon átkelő Napoleon elsősorban Hadikkal találja magát szemben, ki az Alpok déli kijáratánál, Ivreanál állott őrt. Hadik makacsul és hősiiesen ellenállt a híres Lannes, a későbbi tábornagy, támadásainak és csak akkor vonult vissza, amikor az időközben a hadsereg zömével beérkező Napoleon túlnyomó erejével találta magát szemközt.

Melas tábornok, az Olaszországban harcoló cs. kir. haderők parancsnoka, Hadik útján már május 18-án értesült arról, hogy Napoleon május 15-ike óta nagy erővel a nagy Szent Bernhard-hágón átkelőben van.¹¹

A hadjáratot eldöntő csatára június 14-én került a sor. A cs. kir. haderők e napon kora reggel három egymást követő lépcsőben törtek elő a Bormida mögül és a Napoleon vezette franciákat a több mint 10 km-nyire fekvő S. Giulianóig vetették vissza. De a már-már győzelmet aratott osztrák hadsereg ezután oly erélytelenül követte a franciákat, hogy Napoleonnak az időközben beérkezett erősítésekkel, még ugyanaznap késő délutánján, az előnyomulók szárnyába támadva, a győzelmet a császáriak kezéből kiragadnia sikerült.

A „marengói csata“ néven ismeretes ezen mérközésnél Hadik a cs. kir. hadsereg első lépcsőjét vezette és ezen hadosztalozat bátor és lendületes előretörésének volt elsősorban köszönhető, hogy a cs. kir. hadsereg a csata elején oly nagy eredményeket ért el. E véres csatában azonban Hadik súlyosan megsebesült, úgyhogy kevéssel utóbb az alig 44 éves hős és nagyraihivatott magyar lovas vezér, súlyos sebei következtében, hősi halált halt Alessandriában (1800 jún. 24-én).

Azóta a világ nagy változáson ment keresztül, a gyorsan fejlődő technika a háború képét is teljesen megváltoztatta. De Hadik hírnevén ez sem üthet esorbát, hiszen éppen abban rejlik az ő nagysága, hogy a vakmerő, de amellettt óvatos, ügyes lovas vezér, másfél század után, a mai modern harc lovasvezéreinek is mintaképpül szolgálhat.

Lange Emil.

¹¹ *Horsetzky*: Feldzüge Europas seit 1792. 136. oldal.